

קבר רחל

א. פרשת וישלח | פרק לה

(טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּבָרַת הָאָרֶץ לְבֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתִּקְרַשׁ בְּלִדְתָּהּ: (יז) וַיְהִי בְהִקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּיִלֶדֶת אֵל תִּירָאִי כִּי גַם זֶה לִּי בֶן: (יח) וַיְהִי בְצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְּנִימִין: (יט) וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקְבֹּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם: (כ) וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצֵּבָה עַל קְבֻרָתָהּ הוּא מִצֵּבַת קְבֻרַת רָחֵל עַד הַיּוֹם: (כא) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלֵה מִהַלְאָה לְמַגְדָּל עֶדְרָה:

ב. פרשת ויחי | פרק מח

(ז) וְאֵנִי בְּבֹאִי מִפְּדוֹן מָתָה עָלַי רָחֵל בְּאָרֶץ כְּנַעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבָרַת אָרֶץ לְבֹא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם:

ג. רמב"ן | פרשת וישלח

(טז) כבדת ארץ. לשון רש"י: מנחם פירש לשון "כביר", מהלך רב. ואגדה (ב"ר פב ז), בזמן שהארץ חלולה ככברה שהניר מצוי והסתו עבר ועדיין השרב לא בא, ואין זה פשוטו של מקרא שהרי בנעמן מצוינו (מ"ב ה יט) וילך מאתו כבדת ארץ. ואומר אני שהוא שם מדת קרקע.

והנכון מה שחשב בו ר' דוד קמחי כי הכ"ף לדמיון ואיננה שרשית, ומוצא המלה היו לברות למו (איכה ד י), ותברני לחם (ש"ב יג ה), ענין אכילה מועטת בבקר, ופירושה שיעור מהלך ארץ מן הבקר עד לעת האוכל, כי כן ישערו כל הולכי דרך:

זה כתבתי תחילה, ועכשיו שזכיתי ובאתי אני לירושלם, שבח לאל הטוב והמטיב, ראיתי בעיני שאין מן קבורת רחל לבית לחם אפילו מיל, והנה הוכחש הפירוש הזה, וגם דברי מנחם. אבל הוא שם מדת הארץ כדברי רש"י, ואין בו תאר רק הסכמה כרוב השמות, והכ"ף לשמוש שלא נמדד בכוון. ואם יהיה השם הזה מתואר, יתכן

שיהיה ברת כמו בת, מלשון מה ברי ומה בר בטני (משלי לא ב), והוא שם למדה הקטנה שימדדו הולכי ארחות, כמו למיל היום, ויאמר לה "בת ארץ", כי המדה כמו בת לפרסה, או למדה אחרת ידועה בימים ההם:

וכן ראיתי שאין קבורה ברמה ולא קרוב לה, אבל הרמה אשר לבנימן רחוק ממנה כארבע פרסאות, והרמה אשר בהר אפרים (ש"א א א) רחוק ממנה יותר משני ימים. על כן אני אומר שהכתוב שאומר קול ברמה נשמע (ירמיה לא יד), מליצה כדרך משל, לאמר כי היתה רחל צועקת בקול גדול ומספד מר עד שנשמע הקול למרחוק ברמה שהיא בראש ההר לבנה בנימין, כי איננו שם והיא חרבה מהם. לא נאמר בכתוב "ברמה רחל מבכה על בניה", אבל אמר כי שם נשמע הקול. וראיתי ליונתן בן עוזיאל שהוא מרגיש בזה, ואמר קל ברום עלמא אשתמע, ותרגם כל הכתוב על כנסת ישראל:

ונראה בעיני כי קברה יעקב בדרך ולא הכניסה לעיר בית לחם יהודה הקרובה שם, לפי שצפה ברוח הקודש שבית לחם אפרתה יהיה ליהודה ולא רצה לקברה רק בגבול בנה בנימן, והדרך אשר המצבה בה קרובה לבית אל בגבול בנימין, וכך אמרו בספרי (זאת הברכה לג יא) בחלקו של בנימין מתה, כדאיתא בפרשת וזאת הברכה.

(יח) בן אוני. לשון רש"י: בן צערי. בנימין - נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהוא בנגב כשאדם בא מארם נהרים, כמו שאמר בנגב בארץ כנען (במדבר לג מ), הלוך ונסוע הנגבה (לעיל יב ט), בנימין - בן ימין, לשון צפון וימין אתה בראתם (תהלים פט יג), ולפיכך הוא מלא.

ולא הבינותי זה שתהא ארץ ישראל דרומית לארם נהרים, שהרי ארם מזרחית לארץ ישראל, כדכתיב (לעיל כט א) וילך ארצה בני קדם, וכתוב (במדבר כג ז) מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם, ויעקב עבר הירדן שהוא למזרחה של ארץ ישראל והיה חוזר דרך אדום שהוא

בדרום ארץ ישראל, נמצא ארם מזרחית דרומית לארץ ישראל וארץ ישראל לצפונה:

אבל אם נולד בתחום בית לחם אפרתה שהוא בארץ יהודה, כדכתיב (שופטים יט ב) בית לחם יהודה, וכתיב (מיכה ה א) ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה, הנה הוא בדרומה של ארץ ישראל, והנה בין בית אל ובין בית לחם אפרת נולד:

ואם המקום בהר אפרים, הרי הוא בצפונה של ארץ ישראל, כדכתיב (יהושע יח ה) יהודה יעמוד על גבולו מנגב ובית יוסף יעמדו על גבולם מצפון, ואם בחלקו של בנימין גם כן אינה בדרום, דכתיב ויהי להם גבול לפאת צפונה, ומכל מקום אין טעם לקרותו בן דרום:

והנכון בעיני כי אמו קראתו בן אוני ורצתה לומר בן אבלי, מלחם אונים (הושע ט ד), לא אכלתי באוני (דברים כו יד), ואביו עשה מן אוני כחי, מלשון ראשית אוני (להלן מט ג), ולאין אונים (ישעיה מ כט), ולכן קרא אותו בנימין, בן הכח או בן החוזק, כי הימין בו הגבורה וההצלחה, כענין שכתוב (קהלת י ב) לב חכם לימינו, ימינך תמצא לכל שונאיך (תהלים כא ט), ימין ה' רוממה (שם קיח טז), רצה להיות קורא אותו בשם שקראתו אמו, כי כן כל בניו בשם שקראו אותם אמותם יקראו, והנה תרגם אותו לטובה ולגבורה:

ד. רמב"ן | פרשת ויחי

ואקברה שם. לשון רש"י: וידעתי שיש בלבבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלם נובזראדן והיו עוברים דרך שם יצתה על קברה ובקשה רחמים עליהם, שנאמר (ירמיה לא יד) קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה, והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך וגו' ושבנו בנים לגבולם.

וצריך על כל פנים שיהיה רמז במקרא לטעם הזה שאמר באגדה זו, ושמה זהו מה שאמר הכתוב מתה עלי רחל בדרך, ואקברה שם בדרך, כלומר בדרך אשר יעברו בה בניה מתה ושם קברתיה לטובתם, כי היא לא מתה בדרך רק ברמה שהיא עיר בארץ בנימין ושם נקברה, אבל בדרך

של עתיד מתה, והכתוב לא יפרש בעתידות רק ירמוז בהם:

ועל דרך הפשט גם כן אמר לו כן כמתנצל, שלא יחר ליוסף בראות חפצו בקבורת המערה על שלא קבר אמו שם, וכאשר קבר שם את לאה, ולכך אמר לו כי מתה בארץ כנען ולא נקברה בחוצה לארץ כאשר תהיה קבורת מצרים ליעקב, ומתה בדרך בפתע פתאום ולא יכול לקברה שם, כי איך יעזוב את בניו ואת מקנהו בדרך וילך מהרה עמה למערת המכפלה, ואיה הרופאים והרפואות לחנוט אותה, וזה טעם "עלי". ואף על פי שמערת המכפלה אינה רחוקה משם רק כחצי יום, היה יעקב כבד מאד במקנה הגדול ובני בית ולא יגיעו שם רק בימים רבים, וכן עשה בדרך ההוא ימים רבים עד בואו אל אביו.

ואני סבור שהיו אלו דברי התנצלות, וגם יוסף יודע שמתה בדרך ונקברה בארץ, וכבוד עשה לה במותה, אבל הכוונה ליעקב שלא הוליך אותה למערה כדי שלא יקבור שם שתי אחיות, כי יבוש מאבותיו, ולא היא הנשאת לו ראשונה בהיתר, ורחל באהבתו אותה בנדר אשר נדר לה לקחה:

